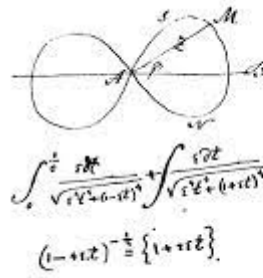

АБЕЛ, НИЛС ХЕНРИХ
(Abel Niels Henrik)
(1802-1829)

Норвешки математичар. Роден 1802. во бројно семејство на скромн свештеник. За основното образование се грижи неговиот татко, а во 1815. го испраќа на школување во Кристијанија (Осло). Нилс има среќа неговиот талент брзо да биде воочен од професорот Б.М.Холомбе. Овој исклучителен човек, добро упатен во математиката, ќе стане пријател со Нилс, ќе му помага, упатува на правите математички дела и подоцна, по раната смрт на Нилс Абел, ги издава неговите дела.

Холомбе одстранува од наставата сè што е небитно и го упатува Абел на делата на Њутн, Ојлер и Лагранж. За само две години Абел успева да се втурне во тајните на математиката на неговото време и се зафаќа со решавање на најпривлечниот алгебарски проблем во тоа време, решавањето на алгебарска равенка од петти степен. Се обидува да го реши. Помислува дека успеал да го стори тоа, но кога ја согледува својата грешка, се запрашува дали една таква равенка воопшто има решение. Во расправата *За неможностиа на наоѓање ојшито решение на алгебарска равенка од петти степен*, издадена 1824., дава едноставен и елегантен доказ за тоа.

Во меѓувреме умира неговиот татко и Абел е приморан да си ја обезбеди егзистенцијата давајќи часови на приватни ученици. Во 1822. на универзитетот во Осло се здобива со диплома по филозофија. Но и понатаму продолжува да работи на своите размисли од многу области на математиката. Меѓутоа, за математичкиот развој на младиот Абел од исклучителна важност е еден период да живее, работи и заменува мислења со други врвни математичари од европските научни центри.

Со помош на стипендијата што ја добива од норвешката влада патува две години низ Европа, за да ја освои, да ги наметне своите идеи, да ја потврди својата генијалност, но и да се запознае со новите трудови на математичарите во подем.

Патува и во Гетинген, со намера да се сретне со големиот математичар Гаус за да му ги изложи своите идеи. Абел не успева да дојде до него, великанот немал време за туѓите трудови. Но затоа во Берлин Абел се запознава со исклучителниот Крел, иницијатор за излегување на прочуеното *Списание за чисти и применети математика*. Тој несребнично го прифаќа младиот Абел, му помага и ги објавува големите Абелови расправи. Крел е најзаслужниот човек за Абеловата слава, а Абел за славата на ова ценето списание, кое многу придонело за развојот на математиката.

Потоа Абел патува во Прага, Виена, во Италија и на крајот, десет месеци се задржува во Париз. Овде, во 1826., во Академијата на науките е презенти-

рана неговата голема расправа за интегралите. За неговото ремек дело, расправата за неалгебарските функции ја добива големата награда на Академијата во Париз, но дури по смртта.

Абел имал голема способност кристално јасно да ги формулира своите тврдења, а и доказите на истите ги презентирал со класична едноставност. За доказот на т.н. **Абелова теорема**:

Ако имаме неколку функции чии диференцијабилни коефициенти можат да бидат корени на една алгебарска равенка, на која коефициентите се рационални функции од една променлива, тогаш можеме сумира од колкаво било број на такви функции да ја изразиме со алгебарска или логаритамска функција, под услов да ги утврдиме алгебарските релации меѓу променливите на функцијата.

Е.Т.Бел, ќе каже дека е достапен за секој седумнаесетгодишник кој темелно навлегол во интегралното сметање, дека е едноставен и убав како *Фидијата синаја*, за разлика од доказите на проширувањата и геометриската интерпретација на истата теорема дадени од други математичари, кои потсетуваат на *гојска катедрала која се звиш во своите чиики*.

Во 1827. Абел, се враќа од патувањето низ Европа, во Осло и станува предавач на Универзитетот. Иако е тешко болен од туберкулоза, сè до крајот на животот 1829. не ја прекинува научната работа.

Во неговиот краток живот, неговиот богат дух го исполнил полето на можностите. Абел останува во вечноста, оставајќи зад себе вредни трудови. Најзначајни се оние од алгебрата и теоријата на функции. Покрај расправата за неможност на решавање на општа равенка од петти степен со радикали, испитувајќи ги особините на равенките подесни за такво решавање, ги открива т.н. *Абелови равенки* чија група е комутативна (или Абелова).

Абел ги проучувал конвергентните редови и дошол до биномната формула со ирационални показатели. Инспириран од трудовите на Лежандр за елиптичните интеграли, дошол до нови откритија од областа на инверзните функции на интегралите, денес наречени Абелови, името што го носат и самите функции.

Колкаво е значењето на делото на Нилс Абел говори фактот дека неговите следбеници, на многу математички поими им го придружуваат неговото име, во знак на почит и заслуга на овој рано починат врвен математичар. Неговите современици ќе воочат дека новините што ги содржат неговите дела со години ќе го задржуваат вниманието на идните математичари и биле во право.

 Во најзначајното столетие за математиката, деведнаесеттиот век, во илејадата на врвни математичари најсјајна е звездата на талентираноот Н.Х.Абел.

(Е.Т.Бел)

 Н. Х. Абел им остави на математичарите материјал со кој ќе се занимаваат следните илестотини години.